IX. Senamiesčiai
Old Towns

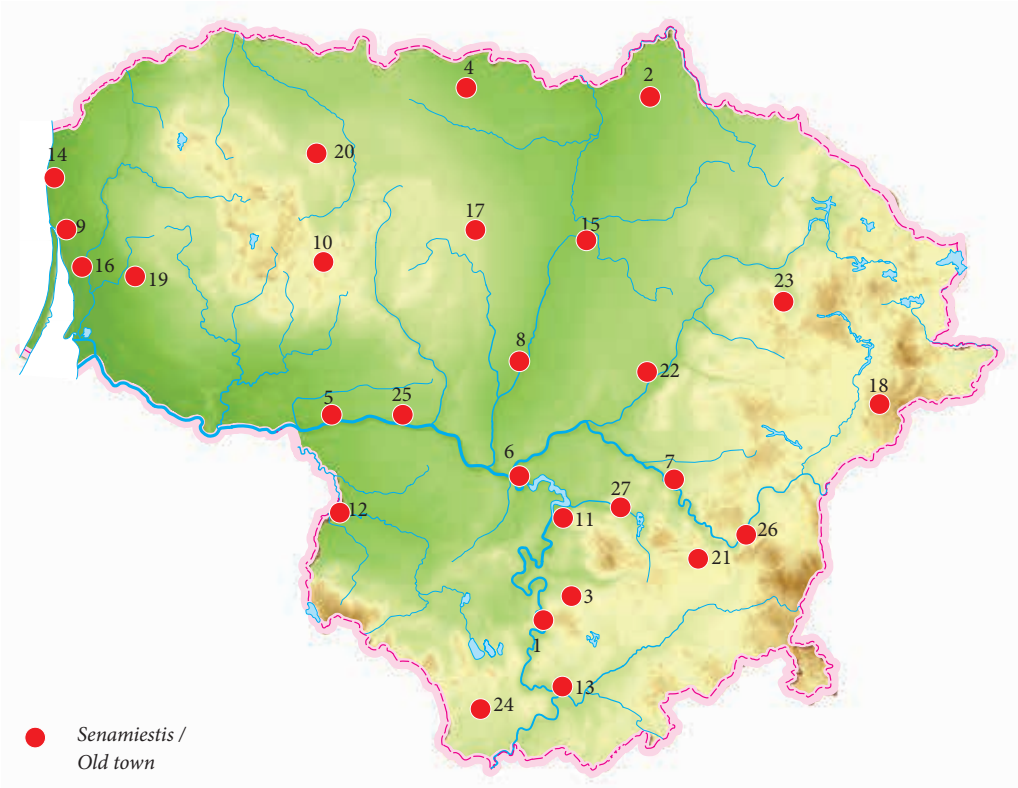

Senamiestis /
Old town

1. *Alytus*
2. *Biržai (ir XV)*
3. *Butrimonys*
4. *Joniškis*
5. *Jurbarkas (žr. XV)*
6. *Kaunas*
7. *Kernavė*
8. *Kėdainiai*
9. *Klaipėda (ir VIII, XV)*
10. *Kražiai*
11. *Kruonis (ir XV)*
12. *Kudirkos Naumiestis (žr. XV)*
13. *Merkinė (ir I, XV)*
14. *Palanga*
15. *Panevėžys (ir XV)*
16. *Priekulė*
17. *Šeduva (žr. XV)*
18. *Švenčionys*
19. *Švėkšna (žr. XV)*
20. *Telšiai*
21. *Trakai (ir XV)*
22. *Ukmergė (ir XV)*
23. *Utena (žr. XV)*
24. *Veisiejai (ir XV)*
25. *Veliuona*
26. *Vilnius (ir II, V, VII, VIII, XV, X, XII)*
27. *Žiežmariai*

ALYTUS

Vincentas Gubinas,
Rytis Šiaulinskas

Tyrimai Pirmajame Alytuje

2021 m. Alytaus senojo miesto vietoje (UK 33722) prieš numatomus individualių namų prijungimo prie miesto centralizuotos nuotekų sistemos darbus buvo atlikti archeologiniai tyrinėjimai. Sklype A. Juozapavičiaus g. 23 vykdyti detalieji tyrimai, o planuojamų įvadų vietose sklypuose Jiezno g. 3, A. Juozapavičiaus g. 20, 23A, 34A, Kalnų g. 8, Kreivoji g. 20, Merkinės g. 10 ir Ramybės g. 21 vykdyti žvalgomieji tyrimai. Alytaus miestelio centras iš pradžių kūrėsi dešiniajame Nemuno upės krante (Pirmasis Alytus). Čia 1520 m. pastatyta Šv. Liudviko bažnyčia ir įsteigta parapija. 1581 m. Alytui suteiktos magdeburginės teisės, miestelio aikštėje buvo nurodyta pastatyti rotušę. 1795 m. Pirmasis Alytus atiteko Rusijos imperijai, Antrasis – Prūsijos, vėliau – Lenkijos karalystei. Abu miestai sujungti 1915 m. (Miškinis A., *Lietuvos urbanistikos paveldas ir jo vertybės. Užnemunės miestai ir miesteliai*. Vilnius, 1999, t. 1, p. 312–339).

2006–2008 bei 2010 m. archeologiniai tyrimai vykdyti miesto aikštėje bei šalia jos. 2006 m. I. Kaplūnaitė minėtoje aikštėje, Jiezno ir A. Juozapavičiaus gatvių sankryžos PV dalyje ištyrė 27 šurfus (30 m^2) bei vieną 10 m^2 ploto perkasą. Tyrimų metu fiksuotas iki 1,9 m storio kultūrinis sluoksnis, datuojamas XVII–XX a., aptikta XVII–XVIII a. ūkinės duobės ir pastatų liekanų (*ATL 2006 metais,* 2007, p. 269–270). 2007–2008 m. B. Dakanis žvalgė A. Juozapavičiaus gatvėje ir aplinkinėje teritorijoje tiesiamų jau iškastų komunikacijų trasas bei ištyrė šurfus, kuriuose fiksuotas Alytaus senojo miesto vietos kultūrinis sluoksnis, datuojamas XVI–XVIII a. Taip pat archeologas miesto aikštėje ištyrė 22 šurfus (117 m^2 plotas). Juose fiksuotas išlikęs nuo kelių cm iki 1,6 m storio kultūrinis sluoksnis, kuriame aptikta archeologinių radinių, būdingų akmens amžiaus bei I tūkst. gyvenvietėms ir XVI–XVII a. senamiesčiui (*ATL 2007 metais,* 2008, p. 312–317; *ATL 2008 metais,* 2009, p. 294–297). 2010 m. D. Kontrimas aikštėje ištyrė 225 m^2 plotą (38 šurfai ir 8 perkasos), o 1,6 ha ploto aikštės teritorijoje vykdyti žvalgymai. Beveik visuose ištirtuose plotuose po vėlyvu užpylimu (daugiausia 1980 m. įrengiant buvusią aikštę) aptiktas nuo kelių cm iki 1,8 m storio senojo miesto vietos kultūrinis sluoksnis su XVI–XIX a. radiniais. Be to, tyrimų metu rasta griautinių palaidojimų, datuojamų XVII–XVIII a. (*ATL 2010 metais,* 2011, p. 306–311). A. Gerbutavičiūtė 2015 m. žvalgomuosius tyrimus atliko sklypuose A. Juozapavičiaus g. 23, Kreivoji g. 19, Kalnų g. 18 ir Merkinės g. 10A. Sklype A. Juozapavičiaus g. 23 apie 50–90 cm gylyje fiksuotas XVII a. datuojamas kultūrinis sluoksnis. Sklype Kreivoji g. 19 fiksuoti 85 cm storio supiltiniai ir vėlyvi kultūriniai sluoksniai, pagal aptiktus radinius datuojami XX a. Sklype Kalnų g. 18 fiksavo 0,6–1,7 m storio vėlyvus XX a. II puse datuojamus kultūrinius sluoksnius. Sklype Merkinės g. 10A fiksuoti 1,1–2,4 m storio kultūrinio sluoksnio horizontai, datuojami XVII–XVIII a. (*ATL 2015 metais*, 2016, p. 261–262).

Sklype **Jiezno g. 3** ištirtas 2x1 m dydžio šurfas. Tyrimų metu supiltiniai sluoksniai fiksuoti iki 1,1–1,2 m gylio, o iki 1,81–1,84 m gylio tirtas tamsiai pilkos žemės sluoksnis su pavieniais XVIII (?)–XX a. I pusės radiniais.

Sklype **A. Juozapavičiaus g. 20** ištirtas 1,5x1 m dydžio šurfas. Nuo 60–70 cm iki 1,5 m gylio fiksuotas vertingas kultūrinis sluoksnis su XVII–XVIII a. radiniais: buitinės keramikos

1 pav. A. Juozapavičiaus g. 20 tirtame šurfe aptikti akmenys. R. Šiaulinsko nuotr.

Fig. 1. Stones discovered in the test pit at A. Juozapavičiaus St. 20.

2 pav. Dalis A. Juozapavičiaus g. 23 aptiktų radinių: 1–5 – buitinės keramikos fragmentai; 6 – koklio fragmentas. T. Lekavičiaus nuotr.

Fig. 2. Some of the finds from A. Juozapavičiaus St. 23: 1 – 5 – sherds of household pottery; 6 – a stove tile fragment.

šukėmis, kurių didžiąją dalį sudaro žiesta ir apžiesta keramika be glazūros, dalis šukių dengta žalia ir ruda glazūra, taip pat aptikta dubeninių ir plokštinių koklių fragmentų. Šiame sluoksnyje šurfo PR dalyje aptikta sukrautų akmenų (1 pav.), tikėtina, kad tai nedidelio medinio pastato pamatų fragmentas.

2021 m. **A. Juozapavičiaus g. 23** detalieji tyrimai vykdyti tiriant 11x1 m dydžio perkasą. Tyrimų metu P, centrinėje ir Š tirto ploto dalyse fiksuoti XX a. pabaigos perkasimai – duobės. Tarp jų dviejose vietose – P pusėje apie 3,5 m ilgio atkarpoje ir Š – apie 2 m ilgio atkarpoje, nuo 50 cm iki 1,05 m gylio aptiktas išlikęs vertingas kultūrinis sluoksnis su XVII–XVIII a. radiniais: buitinės keramikos (2: 1–5 pav.) (puodynių, puodų, lėkščių, keptuvių ir kt.) šukėmis. Didžiąją jų dalį sudaro žiesta ir apžiesta keramika be glazūros, kurių dalis puošta bangelėmis ir horizontaliomis linijomis, dalis šukių dengta žalia, geltona, ruda glazūra, taip pat aptikta dubeninių ir plokštinių koklių fragmentų, dengtų žalia glazūra (2: 6 pav.). Surasta stiklinių indų, langų stiklo fragmentų ir geležinių radinių (nedidelis plaktukas ir yla (?)).

Sklypo **A. Juozapavičiaus g. 23A** aplinkoje ir suprojektuoto įvado vietoje ištirti du šurfai: 1 – 2x1 ir 2 – 1,5x1 m. Šurfo 1 centrinėje dalyje 55–60 cm gylyje fiksuotas 36–41 cm storio kultūrinis juodos žemės sluoksnis su XVII–XVIII a. radiniais. Įžemis atidengtas V ir centrinėje šurfo dalyse 1,11–1,15 m gylyje. Šurfe 2 vertingo kultūrinio sluoksnio nerasta.

Sklypo **A. Juozapavičiaus g. 34A** aplinkoje, suprojektuoto įvado vietoje ištirti du 1,5x1 m dydžio šurfai. Šurfe 1 fiksuoti suardyti sluoksniai, tik įžemyje šurfo Š kampe 1,88–1,9 m gylyje atidengtas nedidelis 40x40 cm dydžio kalkių duobės fragmentas. Duobė tęsėsi už šurfo ribų Š, ŠV ir ŠR kryptimis. Kalkių duobės fragmento apačia fiksuota 2,05 m gylyje. Šurfe 2 fiksuoti birūs supiltinio žvyro sluoksniai, suformuoti XX a. II pusėje. Tik PV šurfo dalyje nuo 1,1 iki 1,9 m gylio fiksuotas juodos žemės sluoksnis – neaiškios paskirties duobės fragmentas su negausiais XVII–XIX a. radiniais. Duobė tęsėsi už šurfo ribų ŠV kryptimi.

3 pav. Merkinės g. 10 tirtame šurfe aptikta akmenų, rištų moliu, konstrukcija. R. Šiaulinsko nuotr.

Fig. 3. The clay-bound stone structure discovered in the test pit at Merkinės St. 10.

Į sklypą **Kalnų g. 8** suprojektuoto įvado vietoje ištirtas 2x1,5 dydžio šurfas, kuriame iki 2,3 m gylio fiksuoti XX a. sluoksniai, įžemis nepasiektas.

Sklype **Kreivoji g. 20** ištirtas 2x1,5 m dydžio šurfas. Tyrimų metu aptiktas XX a. datuojamas akmenų grindinio fragmentas, mediniai rąsteliai, taip pat datuojami XX a., ir juodos žemės supiltinis sluoksnis su XVII–XVIII a. radiniais, tarp kurių buvo ir plytų fragmentų su braukomis, taip pat dengtų žalia glazūra. Šis sluoksnis suformuotas, tikėtina, iki XX a. pradžios iš kitos vietos atvežus statybinį laužą ir užpylus šlapią teritoriją.

Sklype **Merkinės g. 10** ištirtas 1,5x1 m dydžio šurfas. Nuo 60–70 cm iki 1,27 m gylio aptiktas vertingas kultūrinis sluoksnis ir akmenų, rištų moliu, konstrukcija. Šurfo P ir R dalyse nuo 1–1,06 m gylio atsidengė pilkame molyje sukrauti ir juo apdrėbti akmenys (3 pav.), ši konstrukcija įgilinta į įžemį bent iki 1,7 m gylio nuo šurfo viršaus. Akmenų ir molio darinys tęsėsi P ir R kryptimis už šurfo ribų. Aprašytos konstrukcijos paskirtis nenustatyta dėl per mažos tyrimų apimties, galbūt tai pamatų liekanų fragmentas.

Sklype **Ramybės g. 21** ištirtas 1,5x1 m dydžio šurfas, kuriame fiksuoti XX a. pabaigos – XXI a. permaišyti sluoksniai.

Investigation in Alytus I

The 2021 investigation at Jiezno St. 3, A. Juozapavičiaus St. 20, 23, 23A, and 34A, Kalnų St. 8, Kreivoji St. 20, Merkinės St. 10, and Ramybės St. 21 in Pirmasis Alytus (S Lithuania) saw the excavation of a total of 33.5 m^2. The plots at Jiezno St. 3, A. Juozapavičiaus St. 20 and 23, Kreivoji St. 20, and Merkinės St. 10 yielded a 0.5–1.7 m thick cultural layer containing 17th–19th-century finds: household pottery, panel (*Blattkacheln*) and 'pot-shaped' (*Topfkacheln*) stove tiles, glass artefacts, etc. (Figs. 1–3).

Rytis Jonaitis, Irma Kaplūnaitė

Kalnų gatvė 18B

2021 m. spalio mėnesį vykdyti detalieji tyrimai Kalnų g. 18B Alytuje. Teritorijoje planuojama statyti gyvenamąjį namą ant polinių pamatų. Būsimų polinių pamatų vietoje planuojamo pastato perimetru iki įžemio ištirta 62 m ilgio, 1 m pločio perkasa. Iš viso detaliųjų tyrimų metu ištirtas bendras 62 m^2 plotas. Patogumo dėlei perkasa suskirstyta į 8 nevienodo ilgio atkarpas, atitinkančias būsimo namo kraštines.

Sklypas Kalnų g. 18B yra Pirmojo Alytaus P dalyje, dešiniajame Nemuno krante, 55 m atstumu į Š nuo Nemuno kranto, apie 400 m nutolęs į PV nuo Pirmojo Alytaus istorinės aikštės. Sklypo V dalį riboja bevardis upelis, kurio prieigos virtusios šabakštynu. Sklypas nuožulnėja į P, Nemuno link. Užsakovės tėvas (73 m.) prisimena, kad XX a. viduryje per potvynius Nemunas užliedavo visą dabartinę sklypo teritoriją iki pat sklypo Š pakraščio. 1959 m. pastačius Kauno HE, tokių didelių